

Aleg. 304

Sprawozdanie

Komisji bankowej o wykonywaniu przez Wydział krajowy patronatu nad spółkami oszczędności i pożyczek, oraz nad innymi spółkami rolniczymi.

Wysoki Sejmie!

Sprawozdanie Wydziału krajowego z dnia 2. września 1904 L. 87.403 o wykonywaniu patronatu nad spółkami oszczędności i pożyczek, tudzież nad innymi spółkami rolniczymi, przekazane Komisji bankowej uchwałą sejmową z dnia 30. września 1904 L. 47. — dzieli się na dwie części mianowicie:

pierwsza część traktuje o spółkach pożyczkowych systemu Raiffeisena, które od lat czterech są zakładane przez biuro Patronatu i pod kontrolą tego biura działają;

druga część dotyczy innych spółek rolniczych, jak torfowe, magazynowe, a przede wszystkim mleczarskie, których rozwojem zajmuje się Wydział krajowy przez rzeczzone biuro.

Akcyja na polu rozwoju włościańskich spółek pożyczkowych, zainicjowana uchwałą sejmową z r. 1899, postępuje naprzód stale i wykazuje nader poważne rezultaty.

Usiłowania podjęte celem organizacyi spółek rolniczych dla celów produkcyjnych nie wyszły jeszcze z okresu prób, gdyż wyniki w tym kierunku osiągnięte są dotychczas niewielkie. Jedynie tylko co do spółek mleczarskich są widoki rozwinienia działalności na szerszą skalę.

Komisja bankowa sprawozdanie swoje również na dwie części podzieliła.

I. O spółkach oszczędności i pożyczek traktuje sprawozdanie Wydziału treściwie, powołując się na rocznik statystyczny tych spółek za rok 1903, wydany przez biuro Patronatu na wzór podobnych publikacyi statystycznych stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych.

Rocznik ten zawiera także zestawienie porównawcze rozwoju rzeczonych spółek w ciągu ubiegłych lat czterech, t. j. od rozpoczęcia akcji Wydziału krajowego na mocy uchwały sejmowej z r. 1899 do końca r. 1903.

Spółek oszczędności i pożyczek pod patronatem Wydziału krajowego było:

z końcem roku 1900	63 z liczbą członków	7.716
" " " 1901	111 " " "	16.492
" " " 1902	177 " " "	29.222
" " " 1903	256 " " "	46.684

Przybyło w roku 1903 spółek 79 a w roku 1905 spodziewane jest założenie 70 spółek.

Wzrost udziałów i wkładek oszczędności wykazują cyfry następujące:

w roku 1900 było wpłaconych udziałów	39.823 K,	wkładek	641.756 K
" " 1901 " " "	99.576	" "	1,509.634 "
" " 1902 " " "	188.863	" "	3,042.481 "
" " 1903 " " "	322.072	" "	5,950.792 "

Zachodnie powiaty górują pod względem wysokości wkładek, w 98 spółkach zachodniej części kraju było wkładek przeszło 4 $\frac{1}{2}$ miliona koron, podczas gdy wkładki w 77 spółkach środkowej części kraju nie dochodzą miliona, a w 81 spółkach wschodniej części kraju nie dochodzą pół miliona koron.

Stan pożyczek udzielonych członkom wynosił:

z końcem roku 1900	853.296 K
" " " 1901	2,029.357 "
" " " 1902	3,861.563 "
" " " 1903	6,791.560 "

Cyfry te wykazują nieustanny a szybki rozwój spółek w ubiegłym czteroleciu. Nader pomysłnym był mianowicie rok 1903. Stan wkładek z końcem roku 1903, w porównaniu ze stanem z końcem roku 1902, jest prawie dwa razy większy, w tym samym stosunku zwiększyły się udziały; a także prawie w dwójnasób wzrósł stan udzielonych członkom pożyczek.

Fundusze własne, t. j. udziały członków i fundusze rezerwowe, także znacznie wzrastają, a Komisya bankowa widzi w tem bardzo dodatni objaw prawidłowego rozwoju spółek.

W roku 1900	wynosiły fundusze własne spółek	50.181 K
" " 1901	" " " " " "	144.108 "
" " 1902	" " " " " "	284.412 "
" " 1903	" " " " " "	516.068 "

Fundusz pożyczkowy utworzony dla spółek uchwałą sejmową w r. 1899, w wysokości 2 milionów koron, ratami rocznymi po 40.000 koron przez lat 50 składany być ma. Takich rat wpłynęło 5 do końca roku 1903 na łączną sumę 200.000 K Bank krajowy eskontując raty w latach późniejszych płatne zaliczył . 986.536 "

zysk za rok 1901	wynosił	326 K	
" " " 1902	" " " " " "	15.473 "	
" " " 1903	" " " " " "	19.041 "	34.840 "

W ciągu roku 1903 udzielono spółkom pożyczek w sumie 595.000 koron.

Stan pożyczek, udzielonych spółkom z tego źródła, po potrąceniu spłaty, jakie uiszczyły spółki do tego funduszu, wynosił z końcem r. 1903 1,204.032 "

Pożyczki przekroczyły już maksymalną dawniej cyfrę 4.000 K, wynoszą często 5.000 K lub 6.000 K, w jednym wypadku nawet 8.000 K. Zdaniem Komisji bankowej pożądanem jest, ze względu na zasoby funduszu pożyczkowego, nie przekraczać normalnej wysokości pożyczki 4.000 K z wyjątkiem wypadków wymagających szczególnego uwzględnienia.

Rachunek z biuro wy spółek oszczędności wykazuje, że z końcem roku 1903 spółki ulokowały w tym rachunku 573.484 "
a zaliczono spółkom z tego rachunku 83.402 "
w Banku krajowym ulokowano 490.007 "

Otwierając spółkom kredyt w rachunku bieżącym, Wydział krajowy umożliwi im ograniczenie gotówki kasowej do małej kwoty, pomimo znacznych wkładek oszczędności.

Stopa procentowa wkładek jest jeszcze wysoką, gdyż wynosi w największej ilości spółek 5 $\frac{0}{10}$, a to w 156 spółkach, dochodzi 5 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ w 31 spółkach a nawet 6 $\frac{0}{10}$ w 12 spółkach.

Poniżej 5 $\frac{0}{10}$ oprocentowane są wkładki w 57 spółkach, a to na 4 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$ w 55 spółkach, zaś na 4 $\frac{0}{10}$ tylko w 2 spółkach.

Ponieważ wkładki oszczędności są głównem źródłem, z którego spółki czerpią swoje fundusze obrotowe, przeto stopa procentowa pożyczek utrzymywała się także na znacznej wysokości i wynosiła w przeważnej liczbie spółek 6 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$, gdyż tyle pobierało 152 spółek, zaś w 31 spółkach płacono od pożyczek 7 $\frac{0}{10}$, a w 12 spółkach nawet 7 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$.

Tylko 59 spółek pobierało od pożyczek 6 $\frac{0}{10}$, a dwie spółki pobierały 5 $\frac{1}{2}$ $\frac{0}{10}$.

Komisya nie wątpi, że Wydział krajowy ma na oku wysokość tych odsetek biernych i czynnych, których obniżenie jest oczywiście pożądanem. Lecz niemożliwym jest zniżenie stopy procentowej wkładek w spółkach, dopóki utrzymuje się wysokie stosunkowo oprocentowanie wkładek w towarzystwach zaliczkowych.

Wkładki bowiem ulokowane w spółkach przeniosłyby się do towarzystw zaliczkowych, a uszczuplenie kapitału obrotowego spółek sparaliżowałoby ich działalność, co więcej, mogłoby nawet w wielu spółkach wywołać ciężkie przesilenia.

Chcąc przeto utrzymać normalny rozwój spółek, niemożna, zdaniem Komisji bankowej, spieszyć się z obniżeniem oprocentowania wkładek, dopóki ogólne stosunki stopy procentowej w naszym kraju na to nie pozwalają.

Wprawdzie odsetki pobierane od pożyczek i odsetki wypłacane od wkładek są w naszych spółkach oszczędności i pożyczek znacznie wyższe, aniżeli w kasach systemu Reiffeisena, istniejących w zachodnich prowincjach austriackich, nie mówiąc już o takich kasach w państwie niemieckim. Lecz mimo tego stopa procentowa pożyczek, udzielanych członkom naszych spółek, jest w porównaniu z praktykowaną u nas przez prywatnych kapitalistów stopą procentową pożyczek włościańskich niezmiernie niska, a otwarcie włościanom w spółkach pożyczkowych źródeł tak taniego i ze wszęch miar dogodnego kredytu jest nader wielkiem dobrodziejstwem dla ludności włościańskiej i przyczyni się wielce skutecznie do polepszenia jej ekonomicznych stosunków.

Obok tego dobroczynnego skutku działalności rzeczonych spółek powołanych do życia dzięki inicjatywie Wysokiego Sejmu i potężnemu poparciu tej akcji funduszami przez reprezentację kraju udzielonemi, jest także dodatnim objawem gromadzenie wkładek oszczędności, składanych w kasach spółek przez włościan.

Dając ludowi wiejskiemu łatwą sposobność ulokowania zaoszczędzonych pieniędzy przez to, że włościanin ma niedaleko od swego gospodarstwa instytucję, przyjmującą wkładki na procent, zupełnie pewną, gdyż nie tylko gwarantowaną funduszami własnymi spółki i poręką członków, ale zabezpieczoną także przez ustawiczną a ścisłą kontrolę, którą Wydział krajowy przez Biuro Patronatu wykonuje, Spółki oszczędności i pożyczek wypełniły wielką lukę w stosunkach ekonomicznych włościańskich, a zdaniem Komisji bankowej oddziaływanie spółek w tym kierunku będzie z czasem coraz silniejsze.

Statystyka wkładek oszczędności, zestawiona w Biurze Patronatu, wykazuje, że przeszło połowę ogólnej sumy wkładek, ulokowanej w kasach spółek z końcem r. 1903, złożyli włościanie.

Na ogólną bowiem sumę	5,950.792 K
przypada na książeczki wkładkowe włościan	3,089.668 „

Wydział krajowy wspomina w swoim sprawozdaniu o danem Bankowi krajowemu poleceniu, aby fundusz pożyczkowy, do którego wpływają coroczne raty po 40.000 K, przez Wysoki Sejm uchwalone, oraz zaliczki przez Bank udzielane, przeniesiony został na zbiorowy rachunek bieżący, w którym lokuja Spółki swoje nadwyżki kasowe. Osiągnięto w ten sposób zaoszczędzenie w odsetkach, opłacanych Bankowi krajowemu od udzielanych na rachunek dotacyi krajowej zaliczek.

Obok tej wzmianki znajduje się w sprawozdaniu Wydziału uwaga, że utworzony przez Wysoki Sejm uchwałą z 16. marca 1899 fundusz pożyczkowy, ograniczony do wysokości 2 milionów koron, nie wystarczy na dłużej, jak do końca roku 1905, a to ze względu na zakładanie spółek nowych i rozwój działalności spółek istniejących.

Komisya bankowa nie podziela tej obawy, lecz wyraża nadzieję, że spółki wyposażone dotacją z krajowego funduszu pożyczkowego, który był im nader pożyteczny przy rozpoczęciu działalności, będą zaliczki z tego źródła otrzymane spłacać w miarę, jak z rozwojem ich czynności rosnać będą wkładki oszczędności oraz fundusze własne, z udziałów i rezerw złożone.

Komisya korzysta ze sposobności, aby zaznaczyć, że fundusz pożyczkowy 2 milionowy wystarczyc powinien na zasilanie spółek, jeżeli pożyczki będą udzielane na okres czasu nie więcej jak 5-letni, a przestrzegane będzie ściśle umarżanie stopniowe zaliczek danych z tego funduszu, co w stosunkach normalnych może być dokonane bez narażenia spółek na trudności pieniężne lub na stagnację w ich działaniu.

Statystyka za rok 1903 wykazuje już trzy spółki, w których suma wkładek wynosi przeszło 200.000 K. Są to spółki w następujących gminach zachodniej części kraju:

Czernichów (obw. krakowski)	274.526 K
Gać (obw. rzeszowski)	206.943 "
Tyczyn (obw. rzeszowski)	225.212 "

Przeszło 100.000 K ulokowanych na książeczki wkładkowe miały spółki również w zachodnich powiatach:

Liszki (obw. krakowski).	109.733 K
Uście solne " "	108.449 "
Gawłuszowice (obw. tarnowski).	171.566 "
Padew " "	114.051 "
Szczucin " "	159.688 "
Tarnobrzeg (obw. rzeszowski)	190.023 "
Rabka (obw. wadowicki	135.693 "
Czarny Dunajec (obw. sandecki)	135.861 "
Szczyrzyc " "	116.007 "

W powiatach wschodnich wzrost wkładek oszczędności jest znacznie powolniejszy. Zdaniem Komisji bankowej spodziewać się można w niedalekiej przyszłości także w spółkach powiatów wschodnich znaczniejszego wzrostu wkładek, a w ogóle można co do ogółu spółek mieć nadzieję, że spółki dłużej istniejące w miarę wpływów ze źródeł miejscowych coraz mniej będą potrzebować pomocy z krajowego funduszu pożyczkowego.

Gdy ten fundusz przeznaczony jest z natury rzeczy i w myśl intencji Wysokiego Sejmu na zasilanie nowo założonych spółek, zanim zdołają zebrać kapitał obrotowy z źródeł miejscowych, należało zdaniem Komisji bankowej pozostać przy oznaczonym w przepisach z 4. sierpnia 1899 okresie pięcioletnim spłaty pożyczek. Zaprowadzenie bowiem dziesięcioletniego okresu spłaty przy równoczesnem podwyższeniu sum pożyczkowych ponad maksymalną kwotę 4.000 K może mieć ten skutek, że po rozdaniu zasobów funduszu pożyczkowego na pożyczki dziesięcioletnie nie będzie można uwzględnić spółek, zgłaszających się później o pomoc z tego funduszu.

Dziesięcioletni okres spłaty takich pożyczek jest zdaniem Komisji bankowej także z tego powodu nie odpowiedni, że zarząd Spółki mając kredyt dziesięcioletni, zechce członkom Spółki dawać pożyczki również na długoletnie okresy czasu, co dla kas pożyczkowych systemu Raiffeisena nie jest wskazane.

Długoterminowy kredyt należy pozostawić innym instytucjom, a spółki oszczędności i pożyczek, których kapitał obrotowy pochodzi głównie z wkładek oszczędności, a których zadaniem jest udzielanie osobistego kredytu, powinny w regule udzielać kredytu na krótsze terminy, lat pięciu nie przekraczające.

Zarządy spółek oraz Rady nadzorcze liczyły w swem gronie znaczny zastęp inteligencji wiejskiej; mianowicie duchowieństwo, nauczyciele, tudzież właściciele dóbr biorą udział w działalności spółek, ułatwiając w ten sposób powodzenie akcji przez Reprezentację kraju dla dobra włościanstwa podjętej.

Komisya bankowa zaznacza na tem miejscu, że dla łatwiejszego pozyskania osób inteligentnych a zamożnych do uczestnictwa w spółkach, byłoby nader pożądanem zakładać takie spółki na zasadzie poręki ograniczonej.

Kontrola wykonywana przez lustracye na miejscu, oraz przez sprawdzanie corocznych zamknięć rachunkowych, przeprowadzana była systematycznie i dokładnie. Lustratorowie Biura Patronatu zwiedzali wszystkie spółki przynajmniej raz do roku. a te 21 spółek, których nie zdążono zlustrować w roku 1903, zostały zlustrowane z początkiem roku 1904. W razie potrzeby lustracyę ponawiano, tak, iż 24 spółek lustrowano w roku 1903 dwukrotnie, a 3 spółki nawet trzechkrotnie.

Komisya bankowa wglądnęła w akta lustracyjne z roku 1903 i nabyła przekonania, że lustracye sporządzane są z wielką ścisłością, a protokół lustracyi, który przy każdej takiej czynności na miejscu wypełnionym być ma, zawiera wyczerpujący szereg kwestyi, które przez lustratora obowiązkowo zbadane być muszą. Protokół przedłożony Patronatowi bada szef Biura i wysyła odpowiednie pismo do spółki — względnie do prezesa Rady nadzorczej, zawierające wskazówki co do dalszego postępowania. Komisya podnosząc z uznaniem, że dotychczasowa czynność lustracyjna Biura Patronatu odpowiada zupełnie swemu zadaniu, wyraża nadzieję, że i nadal z równą ścisłością lustracye będą przeprowadzane.

Koszta Biura Patronatu wzrastają w miarę zwiększającej się czynności Biura. Wzrost ten uwidocznił się w preliminarzu budżetu krajowego na rok 1905. W porównaniu z budżetem na rok 1904 zwiększenie wydatków wynosi 25.739 K, a wstawiona do preliminarza budżetu na rok 1905 suma wydatków na Biuro Patronatu 112.410 K jest więcej niż dwa razy większa od uchwalonej w budżecie na rok 1900 sumy 43.400 K. Zdaniem Komisji bankowej należałoby zastanowić się nad tem, jaką kwotę z nadwyżek dochodu funduszu pożyczkowego możnaby użyć na częściowe pokrycie kosztów utrzymania Biura patronackiego tudzież lustracji.

Komisya przedkłada Wysokiemu Sejmowi w tej sprawie odpowiednią rezolucyę.

Co się tyczy innych spółek rolniczych wspomina sprawozdanie Wydziału o czterech spółkach dla kultury torfowej, które już funkcjonują, oraz o dalszych staraniach celem zakładania takich spółek, na podstawie wzorowego statutu, dołączonego do sprawozdania.

Dalej jest wzmianka o spółce magazynowej w Bochni i spółce sadowniczej w Jabłonowie.

Najobszerniej traktuje sprawozdanie Wydziału o spółkach mleczarskich; dla poparcia rozwoju tych spółek Wydział krajowy zamierza rozwinąć akcyę energiczną i trwałą, nie tając jednak wielkich trudności, z jakimi jest połączona organizacya takich spółek, zwłaszcza pod względem technicznym i handlowym. Na te trudności zwracała też uwagę Komisya bankowa w zeszłorocznem sprawozdaniu.

Sprawą mleczarstwa zajmują się w naszym kraju oddawna Towarzystwa rolnicze we Lwowie i Krakowie, tudzież Towarzystwo Kółek rolniczych, wobec czego pożądanem jest, dla zapewnienia pomyślnego rozwoju podjętej akcyi, utrzymania ścisłego porozumienia między Biurem Patronatu a wymienionymi towarzystwami.

Pomyślny wynik usiłowań, podjętych dla organizacyi mleczarstwa w naszym kraju, zależy w pierwszym rzędzie od tego, czy znajdzie się dostateczny zastęp rolników, którzyby przystąpić mogli do spółek mleczarskich, zobowiązując się dostarczać odpowiednią ilość mleka, co zawisło oczywiście od urządzenia gospodarstw w taki sposób, aby produkcya mleka została zwiększoną.

Akcyą lwowskiego Towarzystwa gospodarskiego, krakowskiego Towarzystwa rolniczego i Towarzystwa Kółek rolniczych idzie właśnie w tym kierunku, aby podnieść hodowlę bydła, uprawę roślin pastewnych u włościan, poprawę ich łąk i pastwisk i t. d.

Spółki mleczarskie mogą tylko tam prosperować, gdzie produkcya mleka jest już zwiększoną i racjonalnie prowadzoną, zatem działalność Biura Patronatu w kierunku organizacyi takich spółek powinna być opartą na programie, ułożonym w porozumieniu z rzezonemi towarzystwami rolniczemi, które od szeregu lat pracują nad podniesieniem hodowli bydła i spotęgowaniem produkcji mleka.

Komisya bankowa żadnych wniosków w tej sprawie Wysokiemu Sejmowi nie przedkłada, w przekonaniu, że Wydział krajowy uczyni, co należy, aby w porozumieniu z towarzystwami rolniczemi ułożyć program dalszej akcyi na tem polu. Jest też Komisya przekonana, że program taki usunie możliwość kolizyi między działalnością Patronatu spółek z czynnością towarzystw rolniczych, odnoszących się do podniesienia produkcji mleka i organizacyi mleczarstwa.

Przedstawiwszy Wysokiemu Sejmowi dotychczasowe wyniki akcyi, podjętej przez Reprezentacyę kraju przed czterema laty dla dobra ludności włościańskiej, akcyi połączonej z niemałym obciążeniem funduszy krajowych, lecz obfitej już w pomyślne rezultaty, a obiecującej na przyszłość coraz dodatniejsze wyniki w kierunku polepszenia ekonomicznych stosunków włościańskich — przedkłada Komisya bankowa następujące rezolucyę:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sprawozdanie Wydziału krajowego o wykonywaniu Patronatu nad Spółkami oszczędności i pożyczek i innemi spółkami rolniczemi, przyjmuje Sejm do wiadomości.

2. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby zbadał kwestyę pokrywania części kosztów utrzymania Biura Patronatu z czystego zysku funduszu pożyczkowego dla spółek oszczędności i pożyczek, ustanowionego uchwałą sejmową z roku 1899.

3. Sejm wzywa Wydział krajowy, aby wziął pod rozwagę, czy nie należałoby przy udzielaniu spółkom pożyczek z funduszu pożyczkowego w roku 1899 utworzonego ograniczać okres spłaty w regule na lat 5, pozwalając tylko wyjątkowo na spłatę w dłuższym okresie.

4. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby do najbliższego sprawozdania o spółkach oszczędności i pożyczek dołączył wykaz szczegółowy pożyczek, udzielonych spółkom z funduszu pożyczkowego z podaniem okresu spłaty i wymienieniem kwot już spłaconych.

Przewodniczący :

Władysław Kraiński.

Sprawozdawca :

Skalkowski.